

Tartalom

TIOP 1.2.3/08/01 pályázat

Bevezetés.....	2
Választható tevékenységek.....	3
TextLib kiegészítések a pályázathoz.....	7
Zárszó.....	7

TIOP 1.2.3/08/01 pályázat

Bevezetés

Ez a hírlevél tartalmában eltér a megszokottól. Abból a célból jött létre, hogy a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség által 2008. július 2-án meghirdetett

Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése „Tudásdepó-Expressz” támogatása

című **TIOP 1.2.3/08/01** pályázat kidolgozásához adalékokkal szolgáljunk. A pályázat által támogatható tevékenységek körében a kötelezőkhöz nem, de a választhatók csaknem mindegyikéhez kapcsolható a **TextLib** vagy egy része.

Célunk az, hogy bemutassuk, a **TextLib** alkalmas a pályázatban történő szerepeltetésre, a már korábban elkészült vagy a pályázat teljesítési határidején belül elkészülő programok és kiegészítések megfelelnek az útmutató „Alapvető cél és háttér információ” című fejezetében megfogalmazott követelményeknek. Az alábbi idézetekben a pályázat legfontosabb céljait emeljük ki:

- különböző típusú nyilvános könyvtárak szolgáltatói hálózatának továbbfejlesztése és technológiai korszerűsítése
- teljesebb országos elektronikus katalógus
- a könyvtári rendszer központi fejlesztése
- az alsóbb szintű könyvtárak rendszerbe kapcsolása
- megrendelhető legyen az ország legkisebb, legtávolabbi településének könyvtárából, iskolájából, akár otthonról is az ország bármely könyvtárában őrzött könyv
- mozgókönyvtári rendszer kialakítása, amit a térségi bázisként szolgáló megyei vagy városi könyvtár működtet

E célokat a pályázók az útmutatóban felsorolt kötelező tevékenységek teljesítésén kívül a „Választható, bírálatnál előnyt jelentő kapcsolódó tevékenységek” című fejezet minél több feladatának megoldásával érhetik el.

Ismét idézünk:

- könyvtári szoftverek: pl. integrált rendszerek, dokumentumküldő szoftverek beszerzése
- elektronikus olvasóazonosítási rendszer infrastrukturális feltételeinek megteremtése
- az önkiszolgáló kölcsönzés infrastrukturális feltételeinek megteremtése
- a dokumentumok továbbításához szükséges differenciált logisztikai fejlesztések: számítógéppel és internet kapcsolattal ellátott, dokumentum-továbbításra és könyvtári szolgáltatások nyújtására alkalmas könyvtárbusz, illetve speciális könyvtári mikrobusz beszerzése és felszerelése a Könyvtárellátási Szolgáltató

Rendszer (KSZR) Kulturális Közlöny XLIX. évfolyam 7. számában megjelent koncepció szerint. Könyvtárbusz, speciális könyvtári mikrobusz beszerzésére kizárólag a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszerben szolgáltató könyvtárak nyújthatnak be pályázatot

- a fogyatékkal élők számára biztosítandó speciális könyvtári szolgáltatásokhoz kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztések C1.1. pontban felsorolt (a kötelezően választott tevékenységen túli) további tevékenységei. Ezen tevékenységek vállalása előnyt jelent a pályázat elbírálásánál, tekintettel az E pont IV. Szakmai értékelés 4.3-as alpontjában foglaltakra
- épületen belüli korszerűsítés: olvasói terek bővítése, átalakítása, világításkorszerűsítés, képzésekre alkalmas terek kialakítása; iskolai, családi foglalkozásokra (pl. olvasásprogramok) alkalmas terek kialakítása az összes elszámolható költség max. 15%-áig

A felsoroltak közül négynek a megvalósításához nagymértékben hozzájárulhat a **TextLib**. A szövegben kétféle kiemelést használunk: **vastag betűvel** hivatkozunk a pályázatban leírt célokra, dőlt betűvel pedig arra a **TextLib** kiegészítésre, amellyel a cél elérhető.

Választható, bírálatnál előnyt jelentő kapcsolódó tevékenységek

1. Könyvtári szoftverek: pl. integrált rendszerek (...) beszerzése

A dokumentumküldő szoftverek kihagyása természetes, erre a feladatra a **TextLib** alkalmatlan. Könyvtári integrált rendszernek ellenben azért különösen alkalmas a **TextLib** könyvtári rendszer, mert az alapvető célok mindegyikével remek szinkronban van. A **különböző típusú nyilvános könyvtárak szolgáltatói hálózatának továbbfejlesztésére és technológiai korszerűsítésére** alkalmas a **TextLib**, hiszen már most is sokféle könyvtárban megtalálható: közművelődési, azon belül megyei, városi és községi könyvtárban, főiskolai és alsóbb szintű iskolai könyvtárban, orvosi könyvtárban, levéltári könyvtárban, múzeumi könyvtárban, nemzetiségi önkormányzati könyvtárban és vállalati szakkönyvtárban. A sokféleség tehát nem akadály, ráadásul a könyvtárak rendszerbe kapcsolására is képes a **TextLib** az együttműködés különböző szintjein.

A **teljesebb országos elektronikus katalógusok** (MOKKA, ODR) építéséhez rendszeres rekordküldéssel járulhat hozzá a **TextLib**. Ezek a katalógusok off-line működnek, ezért a közösbe szánt bibliográfiai rekordokat oda kell juttatni. Ebben a munkában a **TextLib** két különleges képessége segít.

Az első a rekordok küldése. A rendszeren belülről a bibliográfia rekord elkészültét követően azonnal egyetlen kattintással elküldhető. Egy Linuxra készített parancssori program pedig tetszőleges méretű találati halmaz összes rekordját képes egy műveletben a MOKKA-ba exportálni. E két megoldás alkalmazásával az egyszeri nagy tömegű, és a folyamatos munka során képződő korszak rekord exportja egyaránt megoldható.

A **TextLib**ből küldött rekordok tartalmazzák azt a hivatkozást, amely lehetővé teszi, hogy a MOKKA-ból az aktuális kölcsönzési információk megtekintése céljából azonnal át lehessen lépni a küldő adatbázisába.

A második a rekordok ellenőrzése. A küldés formátuma természetesen a Hunmarc, a „Hunmarc. Bibliográfiai rekordok adatsere formátuma” (KSZ/4.1) szabványnak történő megfelelést a könyvtári rendszerek között egyedülálló módon a **TextLib** ellenőrzi, így garantálva a közös adatbázis jó minőségét. Az ellenőrzés kiterjed a rekordfejre, a mutatóra, a mező-, almező- és indikátor összefüggésekre, a kötelezősége, az ismételhetősége, stb. Ugyanez az ellenőrző mechanizmus az importtal a **TextLib**be kerülő rekordok minőségét is megvizsgálja.

Az **alsóbb szintű könyvtárak rendszerbe kapcsolása** testhezálló feladat a **TextLib** számára. A könyvtári rendszerek között szintén egyedülálló módon a fiókokat és a kistérségi ellátó rendszert üzemeltető könyvtárak kiszolgálására is képes a **TextLib** a fiókrendszer vagy a kistérségi rendszer üzembe állításával. Szinte tetszőleges hierarchiájú együttműködés elképzelhető, kistérségek és azok szolgáltató helyi könyvtárai csatlakozhatnak egy ellátó könyvtárhoz, amelynek fiókjai lehetnek. A hierarchia nemcsak a létező modellek pontos ábrázolását teszi lehetővé, hanem úgy működik, ahogy ezek a könyvtárak a valóságban tevékenykednek. A közös adatbázisban dolgozva mindenki a rendszerbe lépéskor a belépés helyétől függő és a belépő személyre szabott jogokkal tevékenykedhet, a számára engedélyezett adatokat láthatja és kezelheti. Az ellátó könyvtár, annak fiókjai, a kistérségek és azok szolgáltató helyei önállóak minden olyan feladat ellátásában amelyben az önállóság a megszokott, és közösen dolgoznak, amikor az együttműködés úgy kívánja. A kistérségi rendszerben az olvasók, a példányok és a velük végzett könyvtárosi műveletek honosak abban a könyvtárban, ahol az olvasók beiratkoztak, ahol a dokumentumot beszerezték illetve ahol a művelet zajlott. Ilyen módon a könyvtáraknak saját olvasói vannak, saját dokumentum állományaik, a saját műveletek között saját kölcsönzések, előjegyzések, stb. amelyeknek lefolyását a saját szokások szerint szabályozott könyvtár hozzáférési paraméterek határozzák meg. Saját leltár és saját statisztikák készülhetnek és még rengeteg mindenféle más is. A rendszeren belüli fiókok ugyanakkor már nem különülnek el ennyi mindenben, hiszen azok együtt egyetlen könyvtárat alkotnak. A dokumentumok egyenként és csoportokban mozoghatnak az intézmények között, ily módon **kialakul a mozgókönyvtári rendszer, amit a térségi bázisként szolgáló megyei vagy városi könyvtár működtet**. Amikor pedig bármit keresünk a közös adatbázisban, akkor a kíváncsiság vagy a feladat szabta módon a rendszer tetszőleges intézményeit kizárhatjuk vagy bevonhatjuk a feldolgozásba. Az egyetlen közös adatbázis pedig a más könyvtári rendszereknél megszokottnál jóval olcsóbb szerveren fut.

Az alsóbb szintű könyvtárak rendszerbe kapcsolásával szinte magától megvalósul a következő cél, hogy **megrendelhető legyen az ország legkisebb, legtávolabbi településének könyvtárából, iskolájából, akár otthonról is az ország bármely könyvtárában őrzött könyv**. Az ellátó könyvtár és a hozzá tartozó kistérségek magától értetődően közös katalógust építenek. Az, hogy ellátó könyvtárak egymással és más községi, városi, megyei könyvtárakkal, levéltári, múzeumi, főiskolai és még ki tudja hányféle könyvtárral közös lekérdező felületen összekapcsolódjanak, elhatározás és a közös lekérdezőt támogató eszközök kérdése. A **TextLib**hez tartozó z39.50 szerver fontos eszköz ebben a hálózatban, ez teszi lehetővé, hogy egy textlibes könyvtár akármelyik és egyszerre több közös lekérdező felülethez tartozhasson. Amennyiben egy könyvtár – és ez értelemszerűen legalább városi vagy megyei könyvtár – eltérő rendszereket kíván egy közös lekérdező felületen szerepeltetni, ahhoz kell még egy eszköz, a **TextLib** közös kereső. A kisebb hálózatok nagyobbakba és még nagyobbakba kapcsolása pedig elvezet a célhoz, hogy bárholnan bármi elérhetővé váljon.

A **TextLib** közös kereső „alanyi jogon” **TextLib** adatbázisokat, ezen kívül pedig z39.50 szerverrel ellátott adatbázisokat képes kezelni jelenleg. Egy közös lekérdezőbe bevonni kívánt **TextLib** rendszernek tehát akkor van szüksége z39.50 szerverre, ha a közös lekérdező NEM a **TextLib** közös keresője.

Önálló **TextLib** web szerverek közös lekérdezéséhez tetszőleges számú könyvtárat összefogó hierarchikus közös kereső építhető, ahogy ez a www.textlib.hu lapon a 'Katalógusok' menüpontban látható.

A webes keresés a Mikulás Gábor által a Katalisten mérföldkönek minősített nagyon szép végeredményhez vezethet az AutoLink kiegészítéssel, amelyben a bibliográfiai rekord az internetről összevadászott képekkel, szövegekkel és hivatkozásokkal egészül ki. A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár katalógusában szemléletes példák láthatók, megmutatja a program a könyv borítóját, fülszöveget, tartalomjegyzéket, előszót, ismertetőt, recenziót olvashatunk, szerencsés esetben pár oldalnyi szöveget, még szerencsésebb esetben a könyv teljes szövegét kapjuk a képernyőre. Íme:

- <http://tlwww.vmmk.hu/cgi-bin/tlwww.cgi?show=b152452>
- <http://tlwww.vmmk.hu/cgi-bin/tlwww.cgi?show=b179781>
- <http://tlwww.vmmk.hu/cgi-bin/tlwww.cgi?show=b161924>

Ezeken kívül minden egyes rekord megnézésekor, nemcsak dokumentumnál, hanem alkotónál, testületnél, tárgyszónál, sorozatnál, stb. is felbukkannak új gombok, érdemes azokat is kipróbálni.

Ahhoz, hogy az olvasók otthon is áttekinthessék könyvtári ügyeiket a web szerverhez illeszthető olvasói állapot kiegészítésre van szükség. A könyv kéréssel olvasók és könyvtárosok is kérhetnek a webes keresőt üzemeltető könyvtárból dokumentumokat. A webes hosszabbítás és előjegyzés pedig a nevének megfelelően teszi, amit tennie kell, otthonról, interneten keresztül. Az olvasói e-mail és olvasói sms modul üzeneteket küld az olvasónak a közelgő vagy lejárt határidőkről, teljesíthető előjegyzésről, stb.

2. Elektronikus olvasóazonosítási rendszer infrastrukturális feltételeinek megteremtése

Az elektronikus olvasóazonosítás legegyszerűbben vonalkóddal oldható meg, erre működő textlibes példa van a BGF Külkereskedelmi Főiskola Könyvtárában. „Még elektronikusabb”, mert kézi beavatkozást nem igénylő olvasóazonosításra a kereskedelmi forgalomban kapható eszközök közül a rádiófrekvenciás azonosító (RFID) felel meg leginkább. Infrastruktúrájának egyik összetevője az RFID címke a hozzá tartozó olvasókkal, a másik pedig a **TextLib**.

Minden olvasójegyet el kell látni RFID címkével, melynek jelét az RFID olvasó egy számként – az olvasó azonosítójaként - értelmezi, és küldi tovább a **TextLib**nek RFID alapú azonosítás céljából. Az azonosítás eredményeként az adatbázisban bejegyzés készül. Az RFID olvasók a könyvtár bejáratainál, és tetszés szerint máshol is elhelyezett kapuk, amelyek az olvasók áthaladását jelentik a rendszernek. Az így gyűjtött adatokból aztán statisztikák sokasága készíthető az olvasók könyvtárlátogatási szokásairól.

3. Az önkiszolgáló kölcsönzés infrastrukturális feltételeinek megteremtése

Az önkiszolgáló kölcsönzés egy nagy és drága feladat. Önmagában az, hogy egy olvasó saját maga számára kölcsönözhesen, a **TextLib**ben ismert kölcsönző ablak módosításával megoldódott, ez az automatikus kölcsönzés modul. Az önkiszolgáló kölcsönzésnek azonban akkor van főként értelme, ha a könyvtáros munkáját könnyíti, vagyis ha nemcsak a kölcsönzést, hanem az olvasó ellenőrzését is elvégzi, hogy mindenki csak azt vihesse ki, amit előzőleg kölcsönzött. A biztonságos ellenőrzéshez ismét a rádiófrekvenciás azonosító (RFID) címkét ajánljuk, és az olvasókétől elkülönített ellenőrző kapukat a dokumentumok számára. Egy ilyen rendszer drága, hiszen minden dokumentumra kell RFID címke, kiépítése viszont egészen új távlatokat nyit a könyvtárban: a kölcsönzésen kívül a visszavétel és a hosszabbítás is automatizálható, továbbá a leltározás (állomány ellenőrzés) is könnyebben és gyorsabban végezhető el.

Az RFID technológiáról és a hozzá tartozó eszközökről folyamatosan szerzünk új információkat a vezető hazai cégek szakembereitől, véglegesen kidolgozott változat még nincs, de minden eredményről újabb tájékoztatást fogunk adni.

4. A dokumentumok továbbításához szükséges differenciált logisztikai fejlesztések

Egy könyvtárbusz sokféle szolgáltatást nyújtó igazi könyvtárként működhet, ha kapcsolatban áll az anyaintézmény számítógépes hálózatával. Egy **TextLib** hálózatban pedig a munkaállomások elhelyezésére semmiféle megkötés nincs, tehát tetszés szerint akárhol, egy könyvtárbuszon is lehetnek, ahonnan interneten keresztül a kapcsolat tartható.

5. A fogyatékkal élők számára biztosítandó speciális könyvtári szolgáltatásokhoz kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztések

6. Épületen belüli korszerűsítés

Az infrastruktúra-fejlesztésekhez nem szükséges **TextLib**. De ezen a helyen meg kell jegyeznünk, hogy a **TextLib** webes keresőjének van egy kimondottan vakok és csökkentlátók számára készített akadálymentes változata is.

TextLib kiegészítések a pályázathoz

A választható, bírálatnál előnyt jelentő kapcsolódó tevékenységek áttekintése után következzen a megvalósításukra alkalmas **TextLib** kiegészítések táblázata, árakkal:

Árak a 20% áfa nélkül					
TextLib felhasználók száma	1	5	10	25	50
A programkiegészítés neve					
rendszeres rekordküldés	56 000	110 000	152 000	214 000	266 000
z39.50 szerver	200 000	395 000	540 000	763 000	953 000
TextLib közös kereső	75 000	148 000	203 000	286 000	357 000
automatikus kölcsönzés modul	36 000	72 000	98 000	139 000	173 000
RFID alapú azonosítás	56 000	110 000	152 000	214 000	266 000
webes hosszabbítás, előjegyzés	28 000	55 000	76 000	107 000	133 000
olvasói e-mail modul	28 000	55 000	76 000	107 000	133 000
olvasói sms modul	28 000	55 000	76 000	107 000	133 000
kistérségi rendszer (ellátó kv.)	64 000	126 000	172 000	243 000	303 000
kistérségi szolgáltató helyi kv.	80 000	-	-	-	-

Zárszó

Az utóbbi sok év jelentős pályázataim a **TextLib** nem szerepelt jól, emiatt fontos könyvtárakban lemondtak a **TextLib**ről, és még kétely is ébredt a nagyszámú maradók közt, vajon nincs-e valami baj a **TextLib**bel. Kétség nem lehet afelől, hogy a bizonytalanságot más könyvtári rendszerek forgalmazói igyekeznek fenntartani, és ez érthető is. Most viszont itt a jó alkalom, kiemeljük a **TextLib** néhány különleges tulajdonságát, megcáfolunk néhány kellemetlen állítást, bizonyítandó, hogy a **TextLib** nem maradt le a vetélytársak mögött, sőt...

A **TextLib** követi legrészletesebben a könyvtárosi munkafolyamatokat. A katalógus építésének az a módja, ahogyan a rendszer óvja a besorolási adatok egyediségét és egységességét ezzel párhuzamosan megengedve a nagyon bonyolult alá- fölé- és mellérendeléseket (személyek egységesített neve és névváltozata, földrajzi neveknél az egységesített név és névváltozat, befoglalója és része, elődje és utódja, stb.) a könyvtári rendszerek közt egyetlenként teszi lehetővé a valóság pontos leírását. A valósághoz hű bonyolult hierarchia érvényesül a sokféle dokumentumtípus különböző bibliográfiai szintjeinek ábrázolásában is, Hunmarc rekordban mindez megoldhatatlan. Az ETO szétszedés, az ezer helyen felbukkanó expandok, a keresés sokféle módja, a rengeteg segédeszköz (notesz, zsák, billentyűzet makró, helyzetérzékeny help, karaktertábla, speciális jelek, stb.) mind-mind a kifinomult könyvtári feldolgozás eszközei. A sokféle rendszereszköz (keresőkérdés, rendezés, nyomtatás, statisztika, válogatás, stb.) használatával az adatbázis tartalmának aprólékos feldolgozására nyílik mód. A rengeteg olvasószolgálati paraméter a kölcsönzést és rokon műveleteit befolyásolja, hogy tetszőleges olvasói csoport tetszőleges dokumentum állományhoz való viszonyát a kívánalmak szerint meghatározhatjuk. Más könyvtári rendszerben nem lehet egyetlen előjegyzéssel akár egyetlen példányt, akár egy dokumentum (egy cím) akárhány példányának egyikét, akár több dokumentum (több cím) sok példányának valamelyikét előjegyezni. Különleges abban is a **TextLib**, hogy betölthető adatbázisába a Köztaurusz, és abban pedig egyedülálló, hogy a Köztaurusz tárgyszavai alapján keresni is lehet az adatbázisban a meglévő rekordok tárgyszavazása nélkül.

Két állítás és két cáfolat. Az első állítás: a **TextLib** DOS-os rendszer, tehát elavult. Ez két okból is hamis állítás. Egyrészt, bár szerencsére valóban létezik a **TextLib** DOS-os változata, de a DOS alap nem akadály, hogy tetszőleges Windows változaton is működjön. A tény tehát nem hátrány, hanem előny, mert a **TextLib**nek van, és csak a **TextLib**nek van olyan változata, amelyik gyengébb vagy heterogén gépparkkal is zavartalanul működik. Másrészt pedig a mindenféle szervereknek van windowsos és linuxos változata is, a munkaállomásnak pedig windowsos változata is. Ráadásul az áttérés a DOS-osról a windowsosra semmiféle konverzióval nem jár, és a DOS-os és windowsos programrészek minden nehézség nélkül együttműködnek.

A második állítás szerint a **TextLib** nem Hunmarc alapú, tehát nem kompatibilis a Hunmarc alapú rendszerekkel. Ez az állítás sem igaz, ugyanis a Hunmarc formátumot definiáló szabályok programmal ellenőrizhetők, és ezt az ellenőrzést a **TextLib** import és export programja meg is teszi. Ugyanez az ellenőrző program pedig azt is mutatja, hogy a Hunmarc alapú rendszerekkel leírt bibliográfia rekordok sokasága (MOKKA) nem felel meg a szabványosság követelményeinek.

Elég ennyi a dicsekvésből, a lényeg, hogy a **TextLib** nincs leszálló ágban, és a pályázat célkitűzései teljesíthetők egy új **TextLib**bel, vagy a meglévő kiegészítésével.